

Amiciisime,

Ontvang voor alles mijn hartelijken gelukwensch met den jaardag dien ge vrijdag beleven mocht. Zij het jaar dat ge thans ingetreden zijt, voor uw persoon en arbeid niet minder voorspoedig dan hetwelk ge achter den rug hebt. Gaarne had ik dezen brief te jist op uw feestdag doen toekomen, maar door een vergadering die ik Donderdag bywoonen moest, werd my dit onmogelyk gemaakt. Tusphen willen en volbrengen ligt altyd nog een groote schrede. Behalve dezen gelukwensch heb ik u nog myn vriendelijken dank te brengen voor de toezending van Amiens de Madani's indrukken van het Orientalistencongres. Ik heb die dadelijk na ontvangst gelezen en werkelijck met genot. Maar voor een eigenlijck Wesley was het toch wel wat pover. Ik kreeg den indruk, dat er tusphen de Christelijken

en de ethno-antropologische opvatting van het
 begrip der wetenschap nogal enig verschil be-
 staat. Zijne vraag, of er te Amsterdam niet een
 moskee kon opgericht worden, vond ik of zeer
 naïf of erg slim. Nu spijt het me zeer, dat ik
 waar gij al zoo dikwijf me van uwe penne-
 vruchten toekont, daarbinnenover nog niets u aan-
 bieden kan. Ik heb het werkelijk te druk, om
 aan het nitsamen van een of anderen arbeid
 vooralsnog te denken, en bovendien wil ik me
 aan het van alle kanten dreigend gevaar niet
 wagen, om onbeslagen op het ijs te komen.
 Toch zou ik wel lust hebben en ook nog
 wel den tijd kunnen vinden, om zoo nu
 en dan een artikeltje voor een tijdschrift
 goed te maken. Maar het ontbreekt u nog
 zijde aan een goed tijdschrift. Wel zijn er de
 Nieuwen van D. Bronsveld en de Theol.
 Studien van Debenham enz. maar dat is ook

alles. Beide verspreken voortigen een rich-
 ting die met de mijne niet geheel sympathiek
 is. Het is minder kan ik geloven, dat den
 kans van de ethische richting niet de oplos-
 sing moet gegeven worden van de theol. en
 dus ook van de kerkrechtelijke theol., al
 thit dit mijn oudde natuurlijk volke was
 dering van de waarheids-lemmen in die
 richting niet is. Ik zelf ben maar steeds bezig
 aan het verzamelen van bouwstof voor een
 eigen dogmatiek en ethiek. Dat wil zeggen,
 dat ik deze thans op de colleges voornamelijk
 van de historische zijde opves, en mijzelf en
 mijne studenten trachte te orienteren in het
 historisch gegeven, vooral natuurlijk in de
 gesform. dogmatiek. Een historische grondleg
 moet er eerst gelegd zijn, en aan het opbrek-
 ken van een eigen gebouwt gedacht worden
 kan. Ge begrijpt thans, dat er van kritische

Studien Mans niest meer komt. Wilderbeer schryft
 zich daaraan vooral te wijden. Maar ik zaak nie
 dien tak der theol. wetenschap steeds meer uit; en
 was ik ervan en 'Theol. Tijdschr. of elders van les
 wordt my daarvoor meer & meer onverstaabaar.
 't Komt me ook voor, dat er tegenwoordig op het
 terrein ook eenige stilstand is waartemmen, &
 dat men noch vooruit kan, wijl de weg almeer
 wordt afgesloten, noch terug, daar dit nog veel
 overdyper valt. Misschien vergis ik my; liever
 doe dan eens beter in en schryf me eens, of gij
 aan O. of N. F. Studien nog wat doet. Tegenover
 de verschrikkelijke verschynselen, die in de Natuur-
 lyke en de Zedelyke Werelds zich voordoen, dankt
 mij het weinige, dat de critische richting niet
 maar op theol. maar ook op juridisch, moreel
 terrein enz. overlaat, veel te zoeken.

Met van harte gezoned van H.

J. Bavinck.

11/2 '84

Den Medw. Liefde. Her Dr. C. Snouck Hurgronje,

te

Leiden.

Horvachant of

X02

AIS

LEIDEN
FEB
1841

1884-06-16

01

Hampen, Maandag midday.

Amiciisime,

Ik las gister in de Courant, dat ge aan den gemeenteraad voor een tijd ontslag uit uwe betrekking hebt gevraagd, om een reis naar Arabie te doen, en dat ge al spoedig die reis facts te ondernemen. Ik haast me dan, om nu voor ge weggaat, dit epistelje u te schrijven. Maar ondegrootste moet het wel met een hede om verontschuldiging beginnen. Maar ik kan deze achterwege, om tersond u te danky voor de toezending van uwe kritiek op v. d. Berg. Beide stukken heb ik met belangstelling gelezen; 't merendeel kon ik goed volgen, en verscheidene punten interesserden my zeer. 't Spree me onder 't lezen meer, meer, dat ik vragt u eens een opmerking maaken over de scherpe uwe kritiek. Nu ik beter inzie, hoe het met uwe tegenstanders gesteld is en hoe schier alle ernst van onderwey hun ontbrack,

me kan ik uw scherpe polemiek goed
 billijken en verzuch ik u, die Verneers aan-
 merking me niet ennet te duiden. Toch kunne
 ge wel begrijpen, dat ik, van gansch ander
 standpunt de godsdiensten, ook het Mohamme-
 danisme, bezint, niet in alles in uw be-
 oordeling en waardering delen kan. Ik kan
 dat hier in een brief niet nissen zetten; maar
 onze maatstaf, waaraan wij de godsdiensten
 toetsen, verschilt zeer. 't Is het verschil, of
 men binnens het Christendom zich plaatst,
 en me aan den onder allerlei invloeden
 bij ons gevormden zedelyken maatstaf alles
 meet, dan wel in het Christendom zelf
 maatstaf vindt van alle godsdiensten.
 En dat ofwel, 't is mij niet uw artikel,
 meer duidelyk gebleken, een zeer grooten in-
 vloed. Over dit alles en nog zoo veel meer
 hoop ik toch nog eens met u samen te

spreken. Ik had gehoopt, dat die binnens
 Kort zou plaats hebben. Zondag 27 Juli moet
 ik n.l. in Delft preken & ik was voor-
 nemens, dan Maandag u een bezoek te
 brengen. Door uw reis vervalt dit. Ook had
 ik gedacht, a.s. Donderdag der vergadering
 der Maatsch. v. N. L. by te wonen. Maar ik
 kan't zeer moeilyk doen. Ik moet een refe-
 ras leveren over de Theologie van Ch. de la
 Parsonage en ben dus met deins geschniptes
 bezig. Wanschynlyk dyt die referaat niet
~~over~~ ^{over} ~~tot~~ ^{tot} ~~ene~~ ^{ene} brochure over S's Theologie.
 Zoo den 't licht zal zien, zend ik ze niet
 toe, en kunne ge dan opmaken, hoe ik
 denk over de Ethische Theologie, die thans
 zoo vaak besproken & bestreden wordt. Van
 Ethische Theologie & Theologen gesproken, was
 is onze G. Weideboer spracdy tot Hoogler-

zeer benneid! Voor eenigen tyd hoorde ik al, dat
 hij, zoo in gronse bij de jonge Valeron, de Le Sans
 Saye enz, wel voor des uclang open kathedre
 in Gron. zou in aanmerking komen. Als ik
 denke aan onze gemeenschappelijck Hebr. Arab.
 & Syr. studie, en aan zijne onlangs gevondt
 lezing over Micha, kan ik moeylijk dis
 een aanvriing achven voor de Wetenschap
 der inleiding. Maar hij schryft zich toch in
 den laatste tyd daarop zeer toe te leggen.
 Gy zult wel geen tyd hebben, me nog een voor
 uw verbeek te schryven. In dreef 'ook niet vragt.
 Maar laat toch 'zij' vrie Arabic, tray na uw
 langere voor een vrie van u hooren. Verhaast
 ik wensch ik u eenre voor uw studie, teven
 voorspraedige reis toe. Maar tevens hoop ik dat
 ze teraend blyft voor eenre waardering van
 den Islam, als onlangs Mr v. Binnemelen (naar
 een bericht in 't Handelsblad) wispak. Gelooft
 dat altyd in warmde vriendschap & belangstelling
 aan u denkt tt StBavinck —

16/6 '84

Den Wed. L. Gel. Heer,
den Heer D. C. Brauck Hurgronje,

te

Leiden.

X02

A14

1884-07-23

01

Amice,

Zondag moet ik in Delft preken en kom dan
's Maandags in Leiden. De zoon van Myndert Dommers
heeft me vrijvondig, te zynen te dineeren, wat ik
hele aangenomen. Maar verder bang ben ik nog vrij.
Zoude gij mij 's avonds tegen 6 à 7 uur kunnen ont-
vangen en 's nachts kunnen logeren? Vrijvondig
vraag ik u dit, maar als het u te moeylyk valt
van wege uwe voorbereiding voor de aanstaaende
Zeis of andre omstandigheden, schryff het me dan
even vrijvondig af. Dinsdag hoop ik weer naar
huis te gaan, waer veel werk ook in dese vacantie
mij wacht. Berichts me sopt. even per omzwaande
want mocht gij niet in Leiden zyn of mij niet
kunnen ontvangen, dan gelooft ik niet dat ik
Leiden zal aanduen. Anders tot Maandagavond

th J. Bavinck.

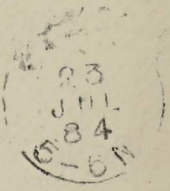
23/7 '84

Den Wed. L. Gel. Her,
den Her Dr. C. Snouck Hurgronje,

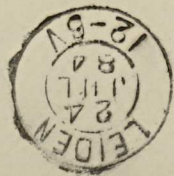
te

Leiden.

Hoogracht 7.

X02

A. 9

Waarde vriend,

Voor gij op reis gaat, moet me nog een
kort afschidswoord van t hart. Wes echter
vooraf met uwre Mama & Zusster hartelijke
gedanken voor het aangenaam & vriendelijk
logis mij bereid. Ik ben heel blij dat ik je nog
eens voor de reis heb ontmoet. Ik heb niet
die ontmoeting wer geluid, hoe gij aan de
bronnen der wetenschap zit en ik, schoon
op gansch ander terrein, niet afgekeide wasseren
pub. Het is zoo moeilijk, in een omgeving
als de mijne ook maar kennis te krijgen van
wat er gewerkt en gedacht wordt in die kring-
gen, waarin gij altijd te bewegen; laat staan
zelf mee te arbeiden aan de grootsche taak
der wetenschap. Beschiedener weg is mij

aangewzen, nederig werkkring trekebrond.
 Mijne dat ik dan niet geheel onnut
 werkzaam ben. Hooger zeping zou boven
 mijn kraakten gaan; ik ben zelf daar steeds te
 verstij van overbrigt en daarom in mijn
 kring der tevreden.

Des te meer verloyd ik mij, dat gij toe zom-
 iger Europeaan groepen zijt. Ik verheng er mij
 in, dat gij me naar den wensche van uw
 hart het volk kunt quetlaan, welks leden is
 zeeken en goddijnschijp denkselden meer by-
 zonder het voorwerp van uw onderzoek uit-
 maken. Ik wensche u een vromprijc reis,
 en hoop van heler harte, dat ge in gezond-
 heit en met een rijken schat van kennis
 over een paar jaeren terugkeuren moogt.
 Mij zal het dan al toe bijzondere vromprijc
 zijn, als ge den vriend van uw studierijc

niet geheel verget en keure, gelijc ge toe
 dus verre toe trouw deukt, enrijcens op
 de hoopse honden wils van wie ge zijt
 en wat ge doet; want ge blijft.

Worke overige, mijn vriend, hoop ik als
 toe van toe u in mijnne gebeden te blijven
 gedenken; u hem aan te beuden die al
 onze gangen en paden richt.

Mit mijnne vriendelijc groete overbringe
 aan twee Ma & truster; ze zijt aanmemy
 van uw toeziening

H. Bavinck.

3/0. 04

XOI

Den Meedel L. Gel. Men D^r. C. Snouck Hurgronje,

te

Leiden.

Stovigracht 87.

X02

E. 9

Amicissime,

Uw brief heel uit Djittak was mij en aangename verrassing. Ik had zoo spoedig nog geen tijding van u durven verwachten, in aanmerking nemende het buitengewone van werkzaamheden en omstandigheden, die er daar aantreffen zoudt. Het ge van uw kostbaar tijd zoo spoedig enige oogenblikken voor mij hebt afgezonderd, stel ik op te hooger prijs. Daaraan gerekend moest ik wel een langen en levens belangrijken brief schrijven. Liever zou ik het doen ook, indien het mij aan stof niet ontbrak, want aandacht onder de vele denken diege hebt waardig. Maar zij hebt zelfs tijd willen en kunnen vinden om mijne verhandeling over de La Sansonai's Theologie te lezen. Ik ten u daar recht dankbaar voor, en even zoo voor het gunstig oordeel, dat ge erover hebt willen vormen, althans was de wijze van behandeling betreft. Wyl ik uw adres niet duidelyk wist, heb ik u nog niet gesproken en ook deze brochure door den uitgever aan uw familie laten bezorgen, opdat ze alzo aan uw adres mocht komen. Ergister avond ontving ik over de post: Joans Christus de Middelluud Gods en der menschen, naar aanleiding van Dr. H. Bavincks, de Theol. enz. door J. H. Gunning Jr." Bij vluchtig doorkleuren bleek me alras, dat deze brochure, inderdaad slechts "naar aanleiding" geschreven is en niet in het minste de eigentjke kristin aanmoed, duidelyk stelt op oplos. Er is zeer veel schons in, vooral veel dat voortveit mij te gelyk

van een warm hart, maar ook veel, dat voortkomt uit
 een verward hoofd, dat helder denken nooit gekend heeft.
 De dusgenoemde ethische theologen zijn over 't algemeen
 moeilijk te dwingen tot een strenge redenering; de eenige
 manier om aan de bevroring hunner gebachten overdat
 te ontkomen is - gelijke ik by ervaring over - een historische
 bad; niets kan zoo ontrokkend als juist die werken
 op onze theosophische spreekreien. Gij leest zeker weinig
 meer vrede met de kwestie, die in onze theologische ma-
 zeld telkens aan de orde komen, althans in de kring
 van de orthodoxen en ethischen - maar anders zoudt gij
 zeker nog meer dan ik u verbazen over het algemeen heer-
 schend gebrek aan wetenschappelijkheid en redtelijken ernst by
 de behandeling der gewichtigste problemen. Misschien zoudt
 ge dan nog sterker misverand tegen de theologen van pro-
 fessie dan ge om deugt tegen de de Lunker's en van den
 Berg's. En had ik eenzelfde karakter, eenzelfde moed
 ik kon geris u spreke volgen. Mij ontbreekt het,
 meestal daaraan; en nog het meest dan vaste overtuig-
 ging van de betrouwbaarheid van den weg, dien ik
 zelf bewandte. Ik was zoo ongeveer vrij goed, hoe en
 waartoe het niet meer; en ik wenschte, dat ik het
 tegenwoordige even goed wist. Maar die wensche is nog
 in geen deel vervuld.

Toen ik in Leiden by u was, had ik daarover met een
 met u willen spreken; een vriend die op een gansch
 ander standpunt staat, liet de dingen ook zoo geheel
 anders, en dat te vernemen kan zijn niet hebben. Er
 is toen echter niet van gekomen; misschien wel, omdat
 de afstand; die op het diepste terrein des levens omschrijft,
 sedert onzen studietijd er niet kleiner op geworden is.
 We hebben beiden, geloof ik, den inhoud en de taal-
 sing der beginselen, die ons dragend en lieven, beter dan
 aan de Akademie leeren verstaan; en dan kan het
 niet anders of de afstand meest grooter worden. Maar
 daarom kunnen we nog wel van elkander leeren en
 elkaner nuttig zijn. En juist wijl ik thans altijd onder
 questverwachten leef, is mij de controle van tegenstan-
 ders die tenen vrienden zijn soms te onmisbaar.
 Maar gij zit nu ver weg, heel in Djeddah. Het verblijft
 mij weinig, dat het u daar zoo goed gaat, zoo wat uwe
 gezondheid als uwe werksaamheden betreft. Het weinig
 dat ge in uwe brief noemt, is al geschikt om het verlan-
 gen naar een reis naar Djeddah op te wekken. Het veel
 te meer zult ge dankbaar zijn, ondanks de vele beva-
 ren de reis ondernomen te hebben, nu ge het alles

met eigen oogen zien. Uw verre tocht belooft vruchtbaar te worden voor u zelven niet slechts, maar ook voor de beoefening der Arabische Letteren en geschiedenis in Europa. En ik zal mij daarin met velen uwer vrienden verblijden.

Mijn ouwen vriend Kleyer, wien ik in zyne gemeente Wijngeerden nu niet zoo visschend bevalt, heb ik onlangs (naat aanteleiding mijner brochure) correspondentie aangeknoopt over gerichtelijke theoloy. Keresien, maar hij staat al voor dezelfde overtuigingen als ik. Van Wildeboer hoor ik niets; hoe hij het in zyn minne betrekking maakt, weet ik niet; maar zyne inaugurele oratie was weekelyk slechts, zoo wat stijl & conceptie als wat inhoud aangaat. Dr. Kuyper die allen voor zyn rechtbank dandy, meende ook dit stuk onder handen te nemen; maar heeft er plotseling het zwijgen toe gedaan, waarvoor ik geen reden vinden kon. Maar de politieke en kerkelyke toestanden in ons land worden gij zeker door brieven en couranten wel op de hoogte gehouden; anders zou er van huyzend na een verrek is voorzvallen nuyt het een, ander der veruusting waard zyn. Onze eigene kerk heeft haar 50 jarig bestaan hervacht, en de beide oudste leraren aan de Theol. School hun 50 jarige Evangeliebediening.

Zij hebt mischien niet de twee laatste bladzijden
 van mijne brochure wel afgeleid dat ik erg „afge-
 scheiden“ was. Prof. Frins schreef me, dat ik op die
 wijze toch het separatisme in deze kerken niet
 ontgaan kon; had overigens veel lof voor me. Maar
 ofschoon zij en anderen dien indruk mocht krijgen,
 in mijn hart was ik me van valsch separatisme,
 zooals ik bekennen moet dat het wel eens in onze
 kerkijne heerscht, een volstagen vijand. Mijne bedoeling
 was alleen, dat Vermiddeling van twee heterogene
 beginselen en wereldbeschouwingen het niet beiden
 kan. Mijne eigen persoonlijke ervaring nu den studie-
 tijd in Leiden heeft me dat ~~leerd~~ leerd. Men moet
 kiezen of deelen, zegt men; m. i. geldt het hier
 alleen, te kiezen; van deelen kan geen sprake wesen.
 Maar voor het overige zou ik niets liever willen
 dan aan mijn kerk, aan de Studenten die ik onder-
 wijf, aan allen op wie ik enigzins tijd invloed
 oefenen kan, de overtuiging te verschaffen, dat
 aan het Christelijke niet menschelijks vrend is.
 Dit maar verdragen, zei Prof. Agnew eens, maar
 waarden - ~~en~~ dat woord is nog het mijne
 en ik hoop het toe te passen waar & wanneer
 ook. Klein, onvermogen blijve het beginsel, maar

die wenschen ik toe te passen op heel 't menschelyk leven,
 in al de breedte die het toelaat. En juist dat is het,
 waarin ik van velen in de Christ. Geref. Kerk ver-
 schied. En voorzeker zal dat al te exclusief gevoelen
 wel nog by velen blijven domineren. Ik begin al
 het ondeelige in te zien van een seminarië en
 dan nog wel in Kampen. Eene Christelyke Uni-
 versiteit zoude mijn ideaal zijn; en hoewel ik in
 St. Knypper veel afkeer, aan zynid grootsche stichting
 wensch ik zegen en welvaart. Maar ik maak mis-
 schien al te lang en ook te veel over myself; ik zal
 er dus het zuyverend toe doen; want niet, voordat ik
 u nogmaals dankte heb gezegd voor uw brief, en
 verspreid gewenscht op uwe werkzaamheden. Denk
 als ge er soms een oogenblik voor vinden kunt, nog
 eens aan

H. H. Bavinck

Kampen.

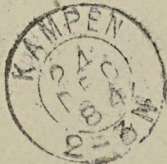
23 Dec. '84

XOI

Dr C. Snouck Hurgronje,

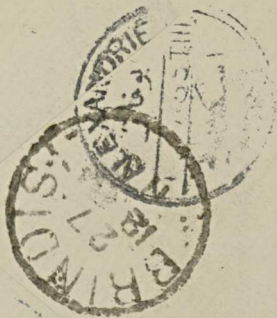
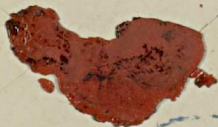
24/12 '84

Consular-général des Pays-Bas,

Djeddah.
Arabie.

X02

Amicissime,

Heden middag ontving ik een afdruk van
uwer reisverhaal. Ik lees de N. Holl. C. niet;
welk had ik toevallig voor een paar dagen
van een mijner kennissen buiten Kampen
vernomen, dat er een stuk van u in de
Holl. gestaam had en dat dit door u uit
Leiden geschreven was. Ik moest daarmede
opmaken, dat gij teruggekurd waart. Ik
kon het me wel niet begrijpen, maar door
het lezen van uwer reisverhaal is het raad-
sel mij opgelost.

Natuurlijk heet ik u van ganscher harte
weer welkom in ons goede land, en
wensch ik er u geluk mede, dat gij
hulshuids weer in Leiden zit; wat
indertand de schuld niet is van den

franschen vice-consul. Daar het spijt
 me, dat uwe reis door het onverstand en
 het laakbare gedrag van dien Consul zoo
 plotseling afgebroken is, en dat hooft gij
 juist in de gelijkerheid waart om met
 alles van nader te op de hoogte te stellen.
 Gij hebt dat heel al naar Verdriemden
 getracht en zult het er zeker niet bij
 laten. Ik kunt begrijpen dat ik brand
 van meningsverschil om meer van
 uw reis te weten, en met verlangen zie
 ik de uitgave van uw brevier reisjour-
 naal te gemoet. Gelukkig dat in de ge-
 val uw reis niet geheel mislukt is en
 dat gij zelfs eenigen tijd in elkander
 hebt kunnen doorbrengen. Uvorne dit
 heeft mij sterk verbaast. Toen ik voor
 uw vertrek bij u was, ziedet ge me,

dat elkander niet mocht betreden worden,
 door ongelukken; te meningsverschil be-
 ik nu om te weten, hoe het u gelukt
 is de heilige stad veilig binnen te drin-
 gen.

Wat moet het eens verandering voor u
 zijn, weer instig met te zitten op uwe
 kamer en thans alles in de gedachten
 te herhalen wat ge doordreeft hebt. Het
 dunkt, afgedacht van de wijze waarop
 ge zoo plotseling terugkeeren moest, zult
 ge wel blij zijn met "Paris" te zijn
 in den kring der familie. Veel veran-
 derd is hier te lande niet, gelooft ik,
 of het moest zijn, dat ik het niet
 weet. Wel kunt het me voor, dat
 me op elk terrein, ook op wetenschap-
 pelijk gebied, leven in een tijd van

malaise. En het zal me hartelyk ver-
blijden als gij door het uitgeven van
uwe ervaringen op het terrein der
door u beoefende wetenschap en zoo mo-
gelyk ook in wyder kring een nieuwer
stoot aan de bereijning geven kunt; als
ge erinyr vindt voor uwe stelling, die
ik geheel beaam, dat de studie van't
leek. vooral door onze natie diens
behaart te worden. Leef lang en rustig,
Om die stelling aan te prijzen en zelve
practisch nitte werken. Et daarby betuy-
stellend te volgen, zal t aangename voor
leek zijn van

H
J Bavinck

9/12

105

Wew. Zwr Eel. Thur,

Dr C. Franck Hurgronje,

te

Leiden

Hooigracht.

X02

A. I